

korte mededelingen

De comeback van de Gierzwaluw in Amsterdam

De Amsterdamse gierzwaluwwerkgroepen zijn zeven jaar actief. Hopelijk gaan wij de komende zeven jaren oogsten en komt er een ommekeer in de gestage achteruitgang van het aantal Gierzwaluwen. In een van de volgende nummers van het Vogeljaar wordt ingegaan op de geschiedenis van de Amsterdamse werkgroepen.

Vers van de pers verscheen een verbeterde herdruk van het boekje 'Gierzwaluwen onder de pannen'. Dit boekje brengt u op de hoogte van de bijzonderheden van deze vogel. Het boekje is een hulpmiddel om gemeentelijke diensten, woningbouwverenigingen, architecten, bouwbedrijven en aannemers mee te krijgen om wat aan bescherming van Gierzwaluwen te doen. Het boekje staat vol tips.

U kunt het boekje bestellen door f 15,- over te maken op postgiro 103 172 van Stichting Gierzwaluwwerkgroep Amsterdam, Brederodestraat 94 e, 1054 VG Amsterdam. Vermeldt: 'herdruk boekje Gierzwaluwen'. Het boekje krijgt u thuisgestuurd.

Werk aan dak gestopt door nest Gierzwaluwen

Een dakdekker heeft in Haarlem een deel van zijn werkzaamheden moeten opschorten, omdat hij op het dak van een woning aan de Schermerstraat op het nest van een paartje Gierzwaluwen stuitte.

Het gaat om een beschermde vogelsoort en daarom mag het nest in de periode van april tot september niet worden verstoord. De Gierzwaluwen bleken overigens al behoorlijk in paniek te zijn geraakt. Onderzoek toonde aan dat het nest in de dakgoot al zeker tien jaar door het vogelpaar wordt gebruikt.

De politie, die door vogelvrienden op de werkzaamheden aan het dak werd gewezen, bereikte een compromis. De dakdekker mocht het gedeelte afmaken waaraan hij al was begonnen, omdat het nest daar niet in de buurt zat, maar moet om verdere hinder te voorkomen het werk na de zomer voltooien.

Bron: Dagblad De Telegraaf, 8 juni 1999.

Makelaar bezorgt ook Gierzwaluw een huis

Makelaar Bob Romkes heeft sinds 1 mei 1999 niet alleen woningen in de aanbieding, maar ook nestkastjes. 'Zes riante buitenverblijven voor gierzwaluwen'. Romkes stelde er graag het afdak van zijn kantoorpand aan de Guisweg in Zaanwijk voor beschikbaar. Samen met Henk Schmitz, vrijwilliger van de Zaanse gierzwaluwclub, bracht hij de kastjes aan. Door een vernuftig systeem zullen er van tijd tot tijd zelfs geluiden in worden voortgebracht die Gierzwaluwen aantrekken.

Bron: Dagblad voor de Zaanstreek, 3 mei 1999.

Brabantse natuurfotoclub organiseert bijeenkomst internationale natuurfotografen

De jaarlijkse bijeenkomst van de 'International Federation of Wildlife Photography' (IFWP) zal dit jaar van 4 tot 8 september plaatsvinden in Nederland, bij Kasteel Heeswijk in Noord-Brabant. De bijeenkomst wordt georganiseerd door de Brabantse natuurfotoclub 'Natuur in Beeld'. Er zullen fotografen komen uit onder meer Frankrijk, Zwitserland, Hongarije, Tsjechië, Oostenrijk en Zweden.

Tentoonstelling

Tijdens de bijeenkomst zullen de fotografen uit verscheidene landen hun werk tentoonstellen in Den Durpsheerd, Kerkwijk 61, Berlicum. Deze tentoonstelling is te bezichtigen van 5 tot 7 september tussen 10.00 en 22.00 uur en is vrij toegankelijk.

Diapresentatie

Op dinsdag 7 september worden belangstellenden van harte uitgenodigd om presentaties van natuurfotografen uit verscheidene landen, eveneens in Den Durpsheerd bij te wonen. Tijdens deze avond zullen de verscheidene verenigingen korte diapresentaties houden met het werk van hun leden. Tevens worden de winnende beelden van de jaarlijkse wedstrijd van de IFWP vertoond. De avond zal om 20.00 uur beginnen.

De IFWP is een internationale vereniging van natuurfotografen die tot doel heeft natuurfotografen uit verscheidene Europese landen met elkaar in contact te brengen. Hiervoor wordt onder meer jaarlijks een bijeenkomst georganiseerd. Tijdens deze bijeenkomst organiseert het gastland excursies naar natuurgebieden, voorts is er een wedstrijd en er zijn een aantal voor het publiek toegankelijke activiteiten. Vorige bijeenkomsten waren onder meer in Tsjechië, Oostenrijk, Noorwegen en Zwitserland.

Voor meer informatie kunt u contact opnemen met: Natuur in Beeld, Cees van Meurs, (073) 649 84 62, (06) 53 92 96 60.

Première film 'Clingendael' op Open Monumentendag

Op initiatief van de AVN Algemene Vereniging voor Natuurbescherming voor 's-Gravenhage en omstreken maakten Jan van den Ende en Monique van den Broek een film over het Haagse Landgoed Clingendael. Op de Open Monumentendag, die dit jaar in het teken staat van de Groene Cultuurmonumenten, is de film zondag 12 september gratis te zien om 13.00, 14.00, 15.00 en 16.00 uur in het Museum, Stadhouderslaan 41, Den Haag.

In deze documentaire van 26 minuten, waarin historie en natuur hand in hand gaan, dwaalt u met de makers van verleden naar heden. Was Clingendael ooit een toevluchtsoord voor 'the happy few', heden ten dage vormt dit groene ge-

bied een oase van rust voor velen in de drukke randstad. In de film is goed te zien welke bijzondere bomen, planten, paddestoelen, vogels en andere dieren op het landgoed zijn te bewonderen.

In de 17de eeuw zocht een aantal hoge ambtenaren van het Hof van Holland de rust van het buitenleven. Zo vestigde de familie Doublet zich op Clingendael in Wassenaar, terwijl dichter Jacob Cats zich terugtrok op Sorghvliet in Scheveningen en wetenschapper Constantijn Huygens Hofwijck in Voorburg liet bouwen. De Doublets en Huygensen waren familie van elkaar en wisselden tuinvaringen uit. Daarom werd de tuin van Clingendael evenals die van Hofwijck, aangelegd naar de toen geldende mode in de Franse stijl met buxushagen, doolhoven en een sterrenbos.

De familie Van Brien en kreeg het landgoed aan het eind van de 18de eeuw in bezit en liet de tuin inrichten volgens de Engelse landschapsstijl. Zo treffen wij Clingendael vandaag de dag nog aan. Alleen de Oudhollandse tuin doet nog denken aan de Franse tijd.

In het begin van de 20ste eeuw liet freule Daisy van Brien een Japanse tuin aanleggen. Nu genieten hier in het voorjaar tienduizenden belangstellenden van de exotische sfeer.

Kort na de dood van freule Daisy brak de Tweede Wereldoorlog uit. De bezetter vorderde Clingendael en rijkscommissaris Seyss-Inquart nam zijn intrek in 't Huys Clingendael. Na een periode van leegstand is het Nederlands Instituut voor Internationale Betrekkingen Clingendael er gevestigd.

De film Clingendael is te huur op 16 mm en te koop op VHS met Nederlands of Engels commentaar. Informatie: AVN, Badhuisstraat 175, 2584 HH Den Haag, (070) 338 81 00, fax (070) 338 80 99.

Huismussen onderdak

Inwoners van de wijk Galjoen in Lelystad hebben een project opgezet om Huismussen nestgelegenheid te bieden. Voor de financiering is met succes een beroep gedaan op het VSB-fonds. Landschapsbeheer Flevoland verleent administratieve ondersteuning.

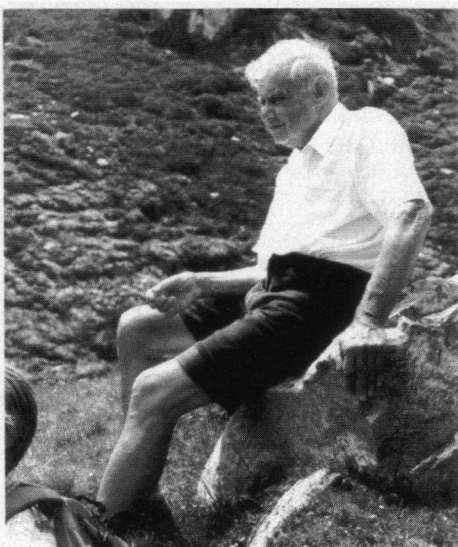
De Huismus is één van de meest algemeen voorkomende broedvogels in Nederland. Toch gaat hun aantal plaatselijk achteruit. De oorzaak wordt gezocht in de wijze van woningbouw. Energiezuinig bouwen maakt dat er nauwelijks kieren en gaten zijn die toegang bieden tot holtes in spouwmuren en onder dakpannen.

In woonwijken zijn dit juist de plaatsen waar Huismussen hun nest bouwen.

Ook in de Lelystadse wijk Het Galjoen is de musdichtheid laag. Goedsluitende dakpannen bieden nauwelijks nestelkansen. Bewoner Ruud Raps nam het initiatief om hierin verandering te brengen. Hij schreef zijn wijkgenoten aan met het verzoek een aantal dakpannen te verwisselen voor 'mussenpannen'. Hierop hebben ruim dertig bewoners positief gereageerd.

Bron: Landschapsbeheer Flevoland, Nieuwsbrief 2, juli 1999.

Adres: Landschapsbeheer Flevoland, Botter 11-41, 8232 JS Lelystad, (0320) 26 50 65.

Professor W.H. van Dobben op Kreta.
Naar een kleurenfoto van mevrouw M.M.M. van Dobben-Broekema.

22 SEPTEMBER 1907 - 19 MEI 1999

Professor dr. W.H. van Dobben

Op 19 mei overleed professor dr. Willem Hilbrand van Dobben, een groot en veelzijdig ecooloog en de nestor van de ecologie in Nederland. Geboren in Weidum (Fr.) had hij al jong belangstelling voor vogels en bouwde er een grote kennis over op. Na de middelbare school ging hij biologie studeren in Utrecht. In 1935 promoveerde hij op een onderzoek over het kaakmechanisme van beenvissen, waarmee hij grote naam maakte in het toen nog in opkomst zijnde vakgebied van de functionele anatomie. Na zijn promotie volgde een aanstelling op het Vogeltrekstation Texel, waar hij onder andere onderzoek deed aan het oriëntatieprobleem bij vogels. Hij had inmiddels al diverse ornithologische artikelen geschreven, want naast zijn promotie-onderzoek bleef hij zich met de avifauna bezighouden. Een van zijn publicaties was het bekende boekje 'Wat vliegt daar?' dat een bestseller werd en veertien maal is herdrukt. Hij schreef het in de crisistijd en verdiende er voldoende mee om een fiets en een radio aan te schaffen. Na Texel volgde een aanstelling als hulpkracht bij het landbouwkundig proefstation voor de akker- en weidebouw in Groningen, waar hij onderzoek deed aan tarwerassen. Enkele jaren later verhuisde hij naar Wageningen om te gaan werken bij het Centraal Instituut voor Landbouwkundig Onderzoek (later IBS, CABO, thans AB-DLO), afdeling graanonderzoek.

De vele publicaties die volgden, tonen Van Dobben's veelzijdigheid en grote kennis. Onderwerpen als fenologie, fotoperiodiciteit, concurrentie, ecofysiologie, graslandkunde en onkruidkunde hadden zijn interesse. Maar ook de ornithologie werd niet vergeten. Veel belangstelling was er voor zijn onderzoek over het voedsel van de Aalscholver in 1952. Deze vogel werd toen (en nu

weer!) door vissers als bedreiging gezien. In 1967 werd hij directeur van het Instituut voor Oecologisch Onderzoek (IOO) te Arnhem (thans Heteren).

Ten slotte, als kroon op zijn werk, volgde in 1972 de benoeming tot hoogleraar in de plantenoecologie aan de nieuwe vakgroep Vegetatiekunde en Plantenoecologie van de Landbouwhogeschool. Met zijn publicaties had hij zelf inmiddels veel bijgedragen aan de opkomst van de ecologie in Nederland. Hij was medeoprichter van de Nederlandse Ecologen Vereniging. Internationaal maakte Van Dobben naam in 1974 met de organisatie van het Eerste Internationale Ecologen Congres in Den Haag, dat het thema had 'Unifying Concepts in Ecology'. Bijna acht jaar was hij als hoogleraar aan de vakgroep verbonden. Door zijn inbreng heeft de ecologie een centrale plaats in onderwijs en onderzoek aan de Landbouwwuniversiteit gekregen. Na zijn vertrek bleef hij nog jaren actief met het schrijven van wetenschappelijke artikelen en van meer populaire stukjes over vogels. Hij was een uitstekend verteller en in staat om moeilijke begrippen eenvoudig uit te leggen. Zijn vroege-ochtend-excursies in de omgeving van Wageningen waren bij de studenten zeer geliefd.

De laatste paar jaar was Van Dobben door gezondheidsproblemen geheel aan huis gebonden. Het viel hem zwaar steeds afhankelijker van anderen te worden. Vanuit zijn stoel volgde hij het vogelleven in zijn tuin. Nu is aan het arbeidszaam leven van een erudiet, beminnelijk en bescheiden mens een eind gekomen. Zijn gedachtengoed zal blijven voortleven in onze herinnering en in zijn vele publicaties.

Wij wensen zijn vrouw, kinderen en kleinkinderen sterkte toe bij dit verlies.

Namens de (voormalige) vakgroep Terrestrische Oecologie en Natuurbeheer (TON): Pieter Ketner.

Bron: Weekblad voor Wageningen UR nummer 18, bladzijde 13, 3 juni 1999.

In 1931 schreef professor Van Dobben zijn eerste artikelen voor 'Ardea', waaronder een samen met

G.F. Makkink, met wie hij later nog meer artikelen samen zou schrijven, voornamelijk over de vogeltrek en onze Waddeneilanden. Vanaf 1932 schreef hij ook voor het Orgaan van Nederlandse Club van Vogelkundigen en 'Limosa' vele artikelen. In 1982 en 1991 schreef hij zijn eerste artikelen voor 'het Vogeljaar', later zes artikelen in 1994, drie in 1995, acht in 1996 en drie in 1997.

J.T.

24 OKTOBER 1939 - 31 JULI 1999

Cornelis Gerrit (Cees) Boot

Na een korte maar hevige ziekte is 31 juli thuis in De Waal, op de plek waar hij 59 jaar geleden werd geboren, vogelwachter Cees Boot overleden.

Samen met zijn broer Gerrit was hij op Texel het gezicht van de Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten, waarvoor hij 43 jaar lang werkzaam was. Boot was op 1 juni met de VUT, toen nog onwetend van de ziekte die hij onder de leden had en die zich half juli plotseling openbaarde.

Zijn vader was Dick Boot, die ook bij de in 1905 opgerichte Natuurmonumenten werkte en die eveneens in de voetsporen van zijn vader was getreden. Cor Boot was één der eerste opzichters van het eerste uur.

Hij raakte bij Natuurmonumenten betrokken door de bij hem en zijn vrouw inwonende Dirk Bruin, de veldwachter van De Waal, die op verzoek van grondleggers mr. P.G. van Tienhoven en dr. Jac. P. Thijssen een oogje in het zeil hield in De Staart dat Natuurmonumenten in 1909 verwierf en dat het eerste bezit op Texel was.

'Wij waren er eerder dan Natuurmonumenten, zeggen wij altijd in de familie,' vertelde Cees in een artikel dat in 1995 over hem en zijn broer verscheen in de Texelse Courant ter gelegenheid van het Thijssenjaar. Sindsdien is met Eckhart, een zoon van Gerrit, ook de vierde generatie aangetreden.

In de jaren dat Cees Boot voor Natuurmonumenten werkte, groeide het bezit van de vereniging

Cees Boot (links) en zijn opvolger Eric Menkveld.
Foto: Texelse Courant.

op Texel met ongeveer 400 hectare. Tegenwoordig is 617 hectare van het eiland eigendom van de werkgever van de familie Boot. Daarnaast is ook het buitendijkse De Schorren van Natuurmonumenten, dat totaal 1917 hectare van Texel bezit.

Bron: Texelse Courant, 3 augustus 1999.

Merel eet Kleine Watersalamander

Dat Merels kleine kikkers eten was me al lang bekend. Dat echter salamanders tot het menu van de Merel behoren werd ons door collega H.F. de Jong op 8 juni op een werkvond van de Natuurhistorische Club te Rotterdam verteld. Tien dagen later (18 juni 1999) nam ik een Merel waar, die aan de rand van mijn vijver met een schuine blik tussen de waterleliebladeren loerde. Plotseling schoot hij naar voren en greep een volwassen Kleine Watersalamander (*Triturus vulgaris*), die juist boven kwam om lucht te happen. De Merel nam de salamander een meter verder mee en begon er op in te hakken. Toen het kronkelen minder werd, bracht hij zijn prooi naar het nest in de buurt. Het blijkt nu dat deze Merel zich regelmatig in de buurt van onze vijvers bevindt. De vijver van de heer De Jong en die van ons bevinden zich ongeveer vijftien meter van elkaar. Vermoedelijk is dit aangeleerd gedrag. Wie van de lezers heeft dezelfde ervaring met Merels?

■ Kees Heij, Meidoornsingel 75, 3053 BK Rotterdam.

'Het Puttertje' van Carel Fabritius op Nederlandse postzegel

Verzamelaars van postzegels met afbeeldingen van vogels moet de kortgeleden verschenen postzegel met de afbeelding van het schilderij 'Het Puttertje' van Carel Fabritius niet ontgaan zijn. Op 8 juni verscheen een velletje van tien Nederlandse postzegels met afbeeldingen van schilderijen onder het motto 'Tien uit de kunst'.

In de linkerbovenhoek van dit blokje treft men de postzegel met 'Het Puttertje' aan, één van de trekpleisters van het Mauritshuis in Den Haag. Als directeur van het Mauritshuis kocht Abraham Bredius het schilderij (33,5 x 22,8 cm) in 1896 in Parijs uit de voormalige collectie Thoré. De als Thoré-Bürger bekende Franse criticus bleek al veel eerder geobsedeerd te zijn door het paneeltje van Carel Fabritius (1622-1654), die hij in zijn reisverslagen introduceerde als een hem totaal onbekende meester.

Thoré schreef in 1859 nog verbaasd over het unieke Puttertje: '*un petit morceau de rien, mais excellent*'. Hij zag een relatie met Vermeers colo-

riet en herkende het jaartal 1654 als dat van de ontplofing van het buskruitmagazijn in Delft waarbij Fabritius voortijdig om het leven kwam. Pas in tamelijk recente tijden zijn de kunsthistorici gaan nadenken over de vorm, de functie en de inhoud van dit curieuze paneeltje.

Voorgesteld is een Puttertje aan een ketting voor zijn voederbak. Op onmiskenbare wijze wordt een Putter of Distelvink afgebeeld. De naam Putter is ontleend aan zijn handigheid om zelf drinkwater te kunnen putten. Daarom was het een geliefd huisdier, dat al bij de Romeinen werd gewaardeerd om zijn 'schier menselijke eigenschappen' en dat door kunstenaars vaak is afgebeeld.

Middeleeuwse miniaturisten vereeuwigden dit schrandere vogeltje, maar ook Rafaël beeldde het symbolisch af als speelgoed voor Christus en Johannes in zijn bekende 'Madonna del Cardellino' dat in de Galleria degli Uffizi te Florence is te bewonderen.

In veel Hollandse interieurstukken is de Putter als huisdier te zien, zoals in het schilderij van Gerard Dou 'Een meisje met een druiventros' dat in de Galleria Sabauda in Turijn is te zien.

Dit toont hoe de Putter was gehuisvest. Het vogeltje zat op een stokje voor zijn voederbak, die was bevestigd aan een lange achterplank, aan de bovenkant waarvan een huisje was geknutseld met een trapgevel.

Onderaan de plank bevond zich een houten platform met een rond gat waardoor een emmertje ter grootte van een fingerhoed moest worden neergelaten in een waterglas. Het Puttertje kwam zo aan zijn drinkwater en het diende ook de klep van zijn voederbak zelf op te lichten. Het kon ook andere kunstjes met poten en snavel en daarvoor bedacht men later allerlei kooiconstructies, waarvan Tóth-Ubbens in 1969 een goed overzicht gaf (bladzijden 155-159 en afbeeldingen 8 en 9). Deze schrijfster concludeerde dat Fabritius zijn vogeltje uit diens omgeving had gelicht en er een portret van had gemaakt. Anderen meenden dit geen individueel portret van een (huis)dier is, zoals dat wel voorkwam, maar in de categorie stillevens viel. Ook als stillevens valt het buiten de traditie, omdat daarin als hoofdmotief uitsluitend dode vogels voorkomen, zoals Jan Baptist Weenix ze schilderde.

Een variant op de composities van Weenix is Cornelis Lelienberghs 'Stillevens met dode vinken' dat net als 'Het Puttertje' 1654, is gedateerd. De schilder kreeg hierin een 'trompe-l'œil'-effect (vorm van illusionisme in de schilderkunst, red.) door een dramatische belichting en druppelend bloed.

Tóth-Ubbens wees erop dat de Distelvink meer dan eens is gebruikt in de embleemliteratuur. Het handige beestje werd tot voorbeeld gesteld door Johannes Sambucus in zijn 'Emblemata' onder het opschrift '*Den noot maect goede leer kinderen*'.

Wat eenvoudiger verklaringen gaven Wurfbaïn en Brown. De eerste veronderstelde dat het paneeltje kon hebben gediend als een uithangbord, zoals destijds die wel werden geschilderd door gerenommeerde kunstenaars.

De opdrachtgever zou dan de Haagse boekverkooper en wijnhandelaar Pieter de Putter zijn geweest.

Bron: Ben Broos 'Meesterwerken in het Mauritshuis'. Staatsuitgeverij, Den Haag, 1987.

Zeearenden mogen komen

Het ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij mag Zeearenden naar Nederland laten komen. De bezwaren hietegen van de milieuorganisatie De Faunabescherming zijn definitief afgewezen. Dit blijkt uit een uitspraak van de Raad van State, waar De Faunabescherming hoger beroep had aangetekend tegen de plannen. Het ministerie had het Wereld Natuur Fonds Nederland toestemming gegeven deel te nemen aan een fokprogramma, met als doel de Zeearend in het natuurgebied De Gelderse Poort bij Arnhem los te laten. Volgens De Faunabescherming zijn de Zeearenden goed in staat om op eigen kracht hierheen te komen als de omstandigheden goed zijn.

Bron: Dagblad voor de Zaanstreek, 26 mei 1999.

Paartje Kraanvogel fopte iedereen een maand lang

Alles duidde erop dat het paartje Kraanvogel begin juni in het moerassige Fochteloërveen een nest met eieren had. De schuwe vogels kregen dan ook alle rust en ruimte om die uit te broeden. Graafmachines werden door opdrachtgever uit het hoogveen weggestuurd.

Opzichter Willem Klok moest noodgedwongen een inventarisatieonderzoek naar het Veenhoibeestje een maand stilleggen. *'Om de vogels niet te storen, zijn ook de waterstanden dagenlang niet opgenomen,'* zegt hij.

Bij Natuurmonumenten waren de verwachtingen erg hoog gespannen. De vogels hadden zich opvallend gedragen. *'Wij hebben ze in mei hun bijzondere paringsbalts zien doen, waarbij ze een hoop herrie maken en prachtige dansen uitvoeren,'* zegt Ruud Kreetz van Natuurmonumenten. Het werd helemaal spannend toen de vogels zich terugtrokken in het ondoordringbare natte deel van het Fochteloërveen.

Door allerlei beschermende maatregelen neemt de populatie Kraanvogels in het oosten van Duitsland de laatste jaren sterk toe. Ook daar was de vogel uitgestorven. *'Per jaar komen er nu zo'n tachtig broedparen bij. Het kan dus wel,'* zegt Kreetz.

De kans is groot dat de twee Kraanvogels volgend jaar in het Fochteloërveen zullen terugkeren om voor een aangename verrassing te zorgen. *'Het gebeurt wel vaker dat Kraanvogels die een jaar of vier oud zijn, eerst oefenen in het broeden,'* weet Kreetz. Het is slechts een voorbereiding voor het grootbrengen van de jongen die ze het jaar daarop krijgen. Begin juli zijn ze verhuisd naar de graslanden bij Ravenswoud zonder zichtbaar resultaat.

Midden juli zag Philip J. de Boer de vogels daar nog.

Bron: Leeuwarder Courant, Elisabeth Post, 8 juli 1999 en Van Nature 9 (7-8): 2.

Waarnemingen van palearctische trekvogels in Oeganda in januari en februari 1999

Van 29 januari tot en met 17 februari 1999 reisden zes Nederlandse vogelaars door Oeganda. Vanaf Entebbe ging het via het Lake Mburo reservaat naar Bwindi Impenetrable Forest in het uiterste zuidwesten van de natie. Vervolgens

Nadat de vogels hun broedpoging in het natte ontoegankelijke gebied van het Fochteloërveen hadden gestaakt, scharenden ze samen dagelijks hun kostje bij elkaar op een weiland aan de Lycklamavaart in Ravenswoud. Aan het einde van de dag keerden ze steenvast naar het moeras.

Foto: Harry Blokzijl, Leeuwarder Courant.

leidde de route naar het noorden, naar Queen Elizabeth National Park, met de beide door het Kazinga-Kanaal verbonden Meren Edward en George. Daar waren wij twee dagen, waarna de trip, via Kibale en het Budongo Forest, deels langs de oevers van het Albertmeer, verder naar het noorden ging voor een driedaags verblijf in Murchison Falls. Op 17 februari reisden wij via Kampala terug naar Entebbe. De excursie leverde circa 475 vogelsoorten op, waaronder ruim zestig soorten uit het palearctische gebied. Op veel momenten ging alle aandacht uit naar de rijke Oegandese broedvogelavifauna met zijn endemen. Maar van meet af aan was het streven attent te zijn op palearctische wintergasten. Op de eerste ochtend, 30 januari, zagen wij vanuit de hoteltuin boven de oever van het Victoria-meer duizenden Boeren- en Oeverzwaluwen jagen. Gezelschappen Gele Kwikstaarten van het *beema*-type foerageerden op de brede grazige oeverstrook. Twee Afrikaanse Boomvalken hadden veel belangstelling voor de zwaluwwolken. Deze Boerenzwaluwen, Oeverzwaluwen en Gele Kwikstaarten zetten de toon. Dagelijks zouden wij deze drie soorten zien in vrijwel alle biotopen, soms in onvoorstelbare aantallen. Boven het om zijn Berggorilla's bemaalde Bwindi Forest trok iedere avond een stroom Oeverzwaluwen, waarschijnlijk richting slaappleats. In het Budongo Forest ontmoetten wij zelfs Gele Kwikstaarten op junglepaden. Half februari waren de meeste Gele Kwikken al doorgesluisd naar het zomerkleed. Afgezien van *beema*'s, de Russische Kwikstaart, waren er ook *thunbergi*'s, de Noordse ondersoort. Rond de in Queen Elizabeth National Park langs het Kazinga-Kanaal gelegen Mwya Lodge was de Gele Kwik verreweg de talrijkste vogelsoort. Bij waterkranen, op de airstrip, in grasperkjes, op stukjes onland, overal waren er Gele Kwikken. In zwermen gingen ze op toeren in de schemer, kort na elkaar, twee Euraziatische Boomvalken en een Woestijnvalk onrust veroorzaakten. In Mwya bevond zich ook de eerste Kleine Karekiet, voortdurend zingend in de naast de lodge staande Bougainville. Werkelijk verbijsterend waren op 14 februari de immense aantallen Oeverzwaluwen langs de oevers van het Albertmeer, rond en ten noorden van het dorp Butiaba, waar ze waarschijnlijk sliepen in de rietkragen. Alle pogingen om tot iets van een census te komen mislukten. Huiszwaluwen waren slechts op zeven dagen te zien en dan steeds maar één paar; alleen op 5 en 6 februari rond het op 2300 meter hoogte gelegen Ruhya, kwam de score op meer dan tien. Euraziatische Gierzwaluwen zagen wij tussen 31 januari en 6 februari dagelijks en soms in flinke aantallen. Alpengierzwaluwen vielen op vijf dagen te noteren, steeds maar enkele.

De Kleine Karekiet van Mwya op 7 februari was de eerste van een reeks, met soms meer dan tien zingende vogels per dag, net als tegenwoordig bij ons in verscheidene biotopen. Op twee dagen was een Grote Karekiet te horen. Emoties wekte het grote aantal Paapjes, eerst in Queen Elizabeth en op 15 februari in Murchison Falls. Met ook veel Tapuiten en een paar Roodkopklau-

wieren zagen wij op een tocht door een deel van het vierduizend vierkante kilometer metende Murchison Falls naar de monding van de Witte Nijl in het Albertmeer enkele honderden Paapjes, steeds individueel. Op dezelfde tocht waren een sensatie de groepen waarschijnlijk al op voorjaarstrek zijnde Kaspische Plevieren op een steppenachtig terrein, voor een deel in volledig zomerkleed, die in paniek opgingen voor een jagende palearctische Slechtvalk. Andere gedurende de reis waargenomen noordelijke soorten waren een Isabeltapuit (eenmaal), Rietzanger (idem), Spotvogel (tweemaal), Vale Spotvogel (op drie dagen verscheidene exemplaren), Fitis (regelmatig en volop zingend), Grauwe Vliegenvanger (een vogel op 15 februari langs de Victoria Nijl) en een Boompieper (14 februari nabij Butiaba). Driemaal zagen wij een Grote Gele Kwikstaart, maar slechts eenmaal een Grauwe Klauwier; Isabelklauwieren waren er alleen in Murchison Falls. Bijzonder te spreken waren wij over de Grote Vale Spotvogel (Upcher's Warbler), die op 15 februari kon worden gedetermineerd in de bush langs de Witte Nijl. Inclusief de Kaspische Plevieren kwamen achttien soorten palearctische steltlopers in de dagboeken. Oeverloper, Groenpootruiter en Bosruiter waren tamelijk gewoon. Soorten als Bontbekplevier, Zwarte Ruiter, Witgat, Poelruiter, Watersnip, Krombekstrandloper, Kleine Strandloper en Grutto waren maar één of twee dagen te zien en steeds maar enkele. Wat verrassend was dat slechts eens Kemphanen het pad kruisten, een groepje van tien vogels op 8 februari langs het Kazinga-Kanaal. De Griel van 16 februari, 's avonds op het pad nabij Murchison Falls, bevond zich volgens 'The Birds of Africa' aan de rand van zijn verspreidingsgebied. Bijzonder was voorts de Woestijnplevier langs het Kazinga-Kanaal, een soort die voor het Afrikaanse binnenland als dwaalgast te boek staat. Dat geldt ook voor de op dezelfde locatie waargenomen Mongoolse Plevier. De op 8 februari waargenomen adulte Dunbekmeeuw was wellicht nieuw voor Oeganda. Deze vogel hield zich op tussen Lachsternen aan de oever van een meertje nabij Katwe, in het oosten van Queen Elizabeth National Park. Bij hetzelfde meertje waren enkele honderden Kleine Mantelmeeuwen en ook een paar geelpotige Zilvermeeuwen, die in Oost-Afrika dan Heuglins Meeuwen zouden moeten zijn.

Tot slot de stootvogels waarvan in totaal ten minste 46 soorten werden waargenomen, waaronder vijftien palearctische. Onder deze vijftien zijn niet begrepen Balkansperwer en Roodpootvalk, mogelijk waargenomen, maar zonder gelegenheid voor de in beide gevallen noodzakelijke 'second look'. Afgezien van de Steppenbuizerd was de Bruine Kiekendief de talrijkste noordelijke stootvogel, veel algemener dan de Afrikaanse Bruine Kiekendief. Op 8 februari deden wij 's avonds waarnemingen bij een in Queen Elizabeth gelegen slaappleats van kiekendieven. Binnen een half uur kwamen er twaalf binnen, van beide seksen. Ook enkele Steppen- en Grauwe Kiekendieven, waarvan wij in Oeganda uitsluitend mannetjes zagen. Heel mooi was het man-

netje Steppenkiekendief dat op 16 februari nabij Murchison Falls laag over de Victoria Nijl noordwaarts vloog. Van de andere soorten palearctische stootvogels kregen wij slechts één of enkele exemplaren te zien. Vier keer was er een Schreeuward, eens een Dwegarend, drie keer een Visarend, van zowel Torenvalk als Kleine Torenvalk één exemplaar en een Euraziatische Zwarte Wouw tussen de tientallen Afrikaanse Zwarte Wouwen op de slaapplaats bij de grote vleermuisgrot van Murchison Falls. Bijzondere emotie bracht die ene Wespendif, op 11 februari, bij Kibale Forest. Het talrijkst waren de Steppenbuizerds, waarvan vanaf 12 februari de voorjaarstrek al op gang leek gekomen. Op die dag zagen wij nabij Budongo Forest in los groepsverband vogels hoog en gericht overkomen. Op 14 februari was er hoge noordwaarts gerichte trek van Steppenbuizerds langs de oostoever van het Albertmeer ter hoogte van Butiaba.

GLO.

Vergeten Roeken

In West-Nederland is de Roek nog steeds een schaarse broedvogel. Enige bekendheid geniet de kleine kolonie in het in Zuid-Holland gelegen Geervliet. Deze bestaat al lange tijd en omvat tientallen paren.

Minder bekend zijn de broedgevallen die op geringe afstand van Geervliet (zeven tot negen kilometer) hebben plaatsgevonden in het gebied van Maasland, Vlaardingen en Maassluis. Dit gebied wordt van Geervliet slechts gescheiden door de Maas en het is dan ook verleidelijk om te speculeren over uitwisseling tussen de betreffende kolonies. Een korte schets van de broedgevallen in Maasland, Vlaardingen en Maassluis is, gezien de zeldzaamheid van de Roek als broedvogel in West-Nederland, zinvol.

De eerste kolonie - die omstreeks het eind van de jaren zeventig ontstond - was gevestigd op de oude begraafplaats van Maasland. Er broedden gemiddeld zeven tot acht paren, met een maximum van veertien. De kolonie werd in 1986 door een storm vernield en in de twee daarop volgende jaren keerden maar enkele paren terug.

Voor zover bekend vonden de volgende broedgevallen in Vlaardingen in de jaren tachtig plaats. Er was onder meer sprake van het tweemaal broeden van solitaire paren. Daarnaast probeerden in 1984 zes paren in het centrum van Vlaardingen (Binnensingel) te nestelen, maar de nesten werden, volgens een lokale krant, vernield door onverlaten.

Andere broedgevallen uit de jaren tachtig zijn daar niet bekend. Opvallend was wel dat er in de jaren 1986 tot en met 1990 foeragerende en rondvliegende Roeken in de omgeving werden waargenomen in het broedseizoen (april - juni). De volgende vestiging werd in 1991 ontdekt in Maassluis. Drie paren nestelden bij het politiebureau van Maassluis. Uit latere jaren zijn van deze plaats geen broedgevallen bekend geworden.

De meest recente en nog steeds bestaande kolonie werd in 1993 ontdekt bij de Blauwe Brug in Maassluis. Tot en met 1999 hebben er gemiddeld vijf tot zes paren gebroed (teltijd eind maart-

half april), maar in 1998 waren er slechts drie paren aanwezig.

Bij het overzien van de broedgevallen in het gebied van Maasland, Maassluis en Vlaardingen valt op hoe vaak de Roeken van locatie zijn gewisseld, alsof zij steeds door pech werden achtervolgd.

In het bovenstaande verhaal zijn waarnemingen verwerkt van Martin Poot, Teun van der Kooij, Richard Breedveld en de KNNV-Vogelwerkgroep Waterweg-Noord.

■ Wim Breedveld, Heemskerkstraat 46, 3118 SB Schiedam.

Sir David Attenborough presenteert *Over Vogels*

Ter gelegenheid van de verschijning van de vertaling van zijn nieuwste boek 'The Life of Birds' presenteerde Sir David Attenborough op woensdag 12 april 1999 de Nederlandse uitgave op een persbijeenkomst op een rondvaartboot op het Groningse Nationaalpark-in-oprichting Het Lauwersmeer. Uitgeverij Schuyt & Co had tezamen met het 'Top of Holland Vogelfestival' deze persbijeenkomst georganiseerd. Naast de presentatie van het boek vond er een presentatie plaats van het 'Top of Holland Vogelfestival', dat plaatsvindt op 27 tot en met 29 augustus 1999, door Festival-directeur Ib Huysman.

Na zijn schooltijd, Cambridge en twee jaar Royal Navy vond Sir David Attenborough werk bij een Londense uitgever. Die verliet Sir David Attenborough echter al snel om de begindagen van BBC-Television mee te maken. Daar werd hij in korte tijd programmamaker. Na zijn vrijwillig ontslag in 1965 wijdde Sir David Attenborough zich aan een postdoctorale studie antropologie. Hij werd daarna teruggehaald om BBC 2 te gaan leiden en in die hoedanigheid introduceerde hij de kleurentelevisie bij de Britten. Tegen 1969 leidde hij beide BBC-zenders, maar in 1973 nam Sir David Attenborough definitief ontslag om zich helemaal te concentreren op zijn schrijf- en filmwerk. *Het leven op aarde*, *Overleven in de natuur* en *Het verborgen leven van de planten* vonden wereldwijd erkenning.

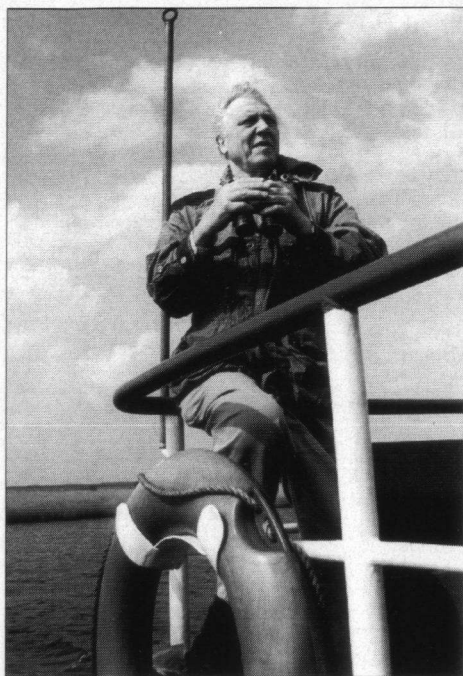
Aan boord werden er op een ontspannen manier wetenswaardigheden uitgewisseld en antwoorde de Sir David Attenborough op vragen van de verzamelde pers:

Over Vogels is zijn eerste uitgebreide studie van één specifieke diergroep en deze is gebaseerd op een BBC-serie die vorig jaar op de Britse televisie werd vertoond en daar tussen de 7.000.000 en 9.000.000 kijkers trok.

Ook in Europa is er grote belangstelling voor zijn series waardoor hij zijn boodschap over de natuur aan veel mensen kan overbrengen.

Het grootste manco voor de tegenwoordige jeugd is het feit dat ze niets meer mogen of kunnen verzamelen, terwijl hij vroeger eieren, vogels en veren spaarde om zijn eigen nieuwsgierigheid te bevredigen. Tegenwoordig moeten de kinderen alles van de televisie leren.

Alle teksten voor zijn boeken schrijft Sir David Attenborough zelf, soms wel drie keer om de juiste formulering te krijgen. Hij werkt nauw samen

Sir David Attenborough kijkt uit over Het Lauwersmeer, 12 april 1999.
Foto: Wim Smeets.

met groot team dat de research voor hem verricht en daarnaast met een groot team om de filmopnamen te realiseren.

Waarom speciaal een boek over vogels, terwijl hij toch zo veel kennis heeft omtrent andere dieren? Van alle dieren die er zijn, liggen vogels het meeste in de belangstelling van mensen. Een andere reden is om mensen op de waarden van vogels attent te maken, waardoor ze hopelijk meer op vogels zullen gaan letten en er in de natuur voor zullen gaan zorgen.

Net als iedereen was hij als klein kind gefascineerd door het leven van de dieren om zich heen, ook door vogels maar niet meer of minder dan de andere kinderen uit zijn omgeving. Elk kind van vier heeft belangstelling voor kikkervissen en hoe ze uitgroeien tot kikkers, voor Regenwormen hoe ze plotseling in de grond kunnen kruipen of door een Merel uit de grond worden getrokken en daarna opgegeten. In zijn puberteit is de belangstelling voor dieren gebleven. Bij veel kinderen gaat de belangstelling dan achteruit om gedurende langere tijd nagenoeg geheel te verdwijnen.

De meeste vogelboeken zijn voor identificatie gemaakt. Dit boek biedt meer algemene kennis en wetenswaardigheden omtrent vogels, ook voor de gewone mens bedoeld. Hij heeft dit boek geschreven, niet om zich met vogels te identificeren maar meer uit belangstelling voor hun manier van leven, wat ze doen en waarom ze het doen.

Hij heeft geen belangstelling voor vogels omdat ze ons iets leren of vertellen omtrent onze eigen

manier van leven maar omdat ze vertellen omtrent hun eigen leven. Het grootste voordeel van het mens-zijn is het feit dat een mens alles kan onderzoeken omtrent andere wezens, iets wat andere wezens op deze aarde niet is gegeven. Het grootste probleem om mensen iets te vertellen in zijn series is niet wat de natuur op de televisie voorstelt maar om de kijkers mede het gevoel te geven zelf in die natuur te zijn en er iets in te beleven. Daartoe moet de realiteit geweld worden aangedaan. Het heeft geen zin om een uur lang regen en modder te laten zien met het idee om het regenwoud goed in beeld te brengen. Dat trekt geen belangstelling. Het is beter om de vogels te laten zien die dertig meter hoog leven en die je als wandelaar door het regenwoud helemaal niet ziet omdat ze zo hoog boven je vertoeven. Het gevoel van bloedzuigers, het loerende gevaar en de voortdurende regen is nauwelijks over te brengen. Het idee omtrent het gevaar door allerlei dieren in de buurt moet niet worden overdreven. Het grootste gevaar van het regenwoud is dat je binnen de honderd meter volledig verdwaalt en je de weg terug niet meer kan terugvinden.

Zijn favoriete vogels zijn paradijsvogels, daarnaast heeft Sir David Attenborough een bijzonder warm plekje in zijn hart voor de vogels in de directe omgeving van zijn eigen huis.

Hij probeert in zijn boeken juist speciale dingen van vogels te vertellen die voor een breder publiek interessant zijn, waardoor ze in de belangstelling komen. Hij vertelt er in wat ze doen, waar ze naar toe gaan, waarom ze iets doen of juist niet, enzovoorts.

Een tweetal voorbeelden hiervan uit zijn boek overgenomen:

- Hoofdstuk 7 Partnerkeuze, bladzijden 215 en 216: Heggenmus: *'Het mannetje van de Heggenmus varieert zijn paarrelaties al naar gelang de kwaliteit van de omgeving waarin hij zijn nest heeft. Als er volop voedsel is, kan een wijfje haar jongen zonder veel hulp grootbrengen. Een sterk mannetje kan er dan twee of drie wijfjes op na houden, die ieder een nest maken in zijn territorium. Als het territorium daarentegen maar weinig voedsel oplevert, heeft een wijfje misschien meer hulp nodig bij de zorg voor haar jongen dan één mannetje kan bieden. In dat geval roept zij soms de hulp van een tweede mannetje in. Haar eerste partner, die aanvankelijk het territorium heeft gevestigd, blijft haar ogenschijnlijke partner, die opvallend zingend de grenzen van zijn gebied verdedigt en regelmatig in het openbaar met haar paart. Het tweede mannetje houdt zich meer op de achtergrond. De eerste partner duldt hem in zijn buurt omdat hij helpt bij het grootbrengen van de jongen. Maar het wijfje heeft haar eigen manier om hen te belonen. Als de eerste partner even niet oplet, zullen zij en het tweede mannetje verborgen in de bosjes stiltejes paren, buiten het gezichtsveld van de eerste partner.*

De eerste partner stelt alles in het werk om niet bedrogen te worden door zijn wijfje scherp in de gaten te houden. Maar hij heeft nog een strategie om de kans dat zij eieren legt waarvan hij

niets heeft bijgedragen, te verminderen. Hij begint zijn voorspel tot de paring met het achtervolgen van een wijfje en gaat zodra hij de kans krijgt naast haar op een tak zitten. Als zij besluit met hem in zee te gaan, duikt ze in elkaar, strijkt haar borstveren glad en schudt met haar vleugels, terwijl het mannetje opgewonden om haar heen draait. Vervolgens tilt ze haar staart op en stulpt haar cloaca uit, die er uitziet als een kleine roze kraal. Het mannetje pikt er even flink in. Haar cloaca begint te kloppen en geeft een minuscuul druppeltje af, dat het mannetje aandachtig bestudeert. Het is sperma van een vorige paring. Pas als dat druppeltje gevallen is, bestijgt hij haar en geeft hij haar zijn sperma.

Hoofdstuk 9 Problemen van het ouderschap, bladzijde 264: Meerkooet.

'Ook de jongen van Europese meerkooeten worden eerlijk behandeld. Als een van hen te gulzig wordt door luid te krijsen en de andere kuikens weg te duwen, grijpt de oudervogel het beet en schudt het stevig door elkaar om het af te straffen. Soms wordt het kuiken zelfs even ondergeduwd, waardoor het zo bang wordt dat het wegvlucht in het riet, terwijl de oudervogel zijn broers en zusjes voert. Soms komt het afgestrafte kuiken nooit meer terug. Dat komt zo regelmatig voor dat de meeste broedsels van meerkooeten al heel snel van zeven tot drie zijn geslonken.'

Tijdens het interview versterkte Sir David Attenborough deze tekst zelfs: *'Het is zelfs bekend dat de moeder Meerkooet als ze te veel jongen overhoudt, ze de zwakste doodt omdat ze allemaal anders helemaal geen kans hebben om te overleven. Ze pakt ze bij de kop en duwt ze onder water en verdrinkt ze. Dat doet ze al na de derde of de vierde dag. Ze houdt maximaal drie jongen over (van de in aanvang tien tot twaalf) om uiteindelijk op te voeden. Ze verliest er ook door predatoren in haar omgeving'.*

Door de prachtige uitvoering en de uitermate interessante tekst, is dit boek een aanrader.

Plannen voor de toekomst? Zijn volgende programma voor de televisie is genaamd 'The story of the planet' en staat geprogrammeerd voor het jaar 2000.

Zie ook het vorige nummer (bladzijde 130) van

het Vogeljaar voor een boekbespreking van 'Over Vogels' van Sir David Attenborough.

■ Wim Smeets, Bachlaan 111, 3752 HG Bunschoten, (033) 298 31 47.

Twintig jaar Organbidexka Col Libre

Het twintigjarige bestaan van de bescherming van de belangrijkste cols in de Pyreneeën en de aansluitende tellingen van de trekvogels die daar doorheen komen, is op 20, 21 en 22 augustus j.l. uitbundig gevierd in Bayonne. De Stichting Het Vogeljaar steunt deze organisatie die de trekvogels graag veilig de Pyreneeën ziet komen vanaf het eerste uur, toen in het begin zelfs in eigen land weinig begrip bestond voor de bescherming van de trekvogels. Helaas was het niet meer mogelijk onze lezers tijdig te waarschuwen voor de 1er Salon d'Artistes Animaliers au Pays Basque te Bayonne waarbij een zeer groot aantal vogelschilders en -tekenars hun werk exposeerden.

Op zaterdag 16 en zondag 17 oktober 1999 houdt Organbidexka Col Libre een Internationaal Colloquium 'Les Espèces d'oiseaux migrateurs chassées en mauvais état de conservation et les points chauds européens' in het Auditorium de la Chambre de Commerce et d'Industrie te Bayonne. Op zondag 17 oktober kunnen de beschermde cols Organbidexka en Lizarrieta onder begeleiding worden bezocht.

Medewerkers bij het tellen van overvliegende trekvogels zijn ook uit Nederland de gehele herfst welkom, liefst voor minimaal een week.

■ Nadere informatie over alle mogelijkheden en aanmeldingen bij Organbidexka Col Libre, J.P. Urcun, 11 Rue Bourgneuf, F-64100 Bayonne, (Pyrénées-Atlantiques), Frankrijk, telefoon 0033.5.59.25.62.06, E-mail ocl@wanadoo.fr

Rectificatie foto-onderschriften

Bij de korte mededelingen in het vorige nummer op bladzijde 123 staan twee foto's van personen. Bij de informatie die wij bij de foto's ontvingen is helaas foutieve opgave gedaan. De onderschriften moeten worden verwisseld zodat de linker foto (kop) Marinus Adrianus Koekkoek staat afgebeeld en de foto rechtsboven Jan Pieter van Wickevoort Crommelin laat zien. Ook een attente lezer, Alex-Jan Roos, attendeerde ons daar ook op.